

Elena-Diana SPIRIDON*

SPITALUL DIN TÂRGU-NEAMȚ, DE LA ÎNFIINȚAREA SA ȘI PÂNĂ ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

THE HOSPITAL IN TÂRGU-NEAMȚ, FROM ITS FOUNDATION UNTIL THE
TIME OF THE FIRST WORLD WAR

Abstract: This article presents some aspects regarding the contribution of the monasteries from Neamț county to Romania's involvement in the First World War. The historical evolution of Neamț Monastery's hospital from Târgu Neamț and its contribution during the First World War represents a lesser-known page of history.

Keywords: First World War, Orthodox Church, Neamț Monastery, hospital, Târgu Neamț

*

Chiar dacă în timpul Primului Război Mondial, ținutul Neamț s-a aflat în afara teatrului de război, el a cunoscut realitățile războiului, a participat la efortul de război și implicit a găzduit populație civilă din rândul celor refugiați sau evacuați. Evoluția spitalului din Târgu-Neamț, de la subordonarea sa Mănăstirii Neamț și până la contribuția din Primul Război Mondial, reprezintă scopul acestui material.

Trebuie menționat o serie de acțiuni ale Mănăstirii Neamț îndeplinite pentru comunitate și orașul Târgu-Neamț. Începerea războiului ruso-turc din 1828-1829, a avut consecințe cele mai importante pentru evoluția societății românești. Spațiul românesc a cunoscut o situație nouă din confruntare, din cauza foametei și a epidemiei de ciumă, armatelor rusești. Generalul rus Pavel Kisseleff, când a primit sarcina „administrării” Principatelor, a luat primele măsuri ce au vizat combaterea cumei și îmbunătățirea sistemului medical. Conform unei prevederi a Regulamentului Organic, emis în Moldova la 1 ianuarie 1832, obligă Mănăstirile Neamț și Secu, să ridice o spițerie (farmacie), un spital, cu toate trebuitoare fiecăreia

---

* Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (diana_sed43@yahoo.com.au).

din ele¹, în Târgu- Neamț. Prin documentul fundamental al Regulamentelor Organice se urmărea ca instituțiile de învățământ, sănătate și cultură să devină instituții ale statului.

Mănăstirea Neamț a tot cerut să fie păsuită referitor la construirea și întreținerea unui spital în Târgu-Neamț, deși îndatoririle erau destul de clare. În perioada respectivă Mănăstirile Neamț și Secu se aflau sub administrație unică. Cele două mănăstiri, Neamț și Secu se vor ocupa de ridicarea acestor construcții solicitate. Se știe că Mănăstirea Neamț a amânat pe cât posibil construirea spitalului, motivând fie lipsa fondurilor financiare necesare, fie din cauza altor priorități ale mănăstirii. O situație asemănătoare a fost și în cazul seminarului monahal de la Mănăstirea Neamț, acesta fiind prevăzut a fi înființat printr-un hrisov al domnului Mihail Sturdza din anul 1843. Spunem o situație asemănătoare întrucât „*călugării au căutat diferite căi să paralizeze*”² intenția de a construi spitalul. De exemplu, în anul 1848, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, monahul Neonil Buzilă s-a plâns domnului Moldovei, Mihail Sturdza (1843-1849) de dificultatea înființării seminarului monahal, motivând lipsa de spațiu, dar și lipsa liniștii, în condițiile vizitelor tot mai dese ale pelerinilor.

Înființarea seminarului monahal devine din nou în discuție în timpul domnului Grigore Alexandru Ghica (1849-1853, 1854-1856), când Mănăstirea Neamț este obligată să respecte vechiul hrisov. Cu toate acestea Mănăstirea Neamț nu construiește seminarul în incinta ansamblului monahal, dar, în același timp se continuă demersurile prevederii prin care trebuia să construiască un spital și o școală în Târgu-Neamț. Alegerea orașului Târgu-Neamț, urbea de sub poalele Cetății Neamț, nu a fost întâmplătoare pentru construirea unui spital. Era al doilea stabiliment sanitar care se dorea să fie construit în Moldova, după ce înainte cu câțiva ani s-a construit unul la Iași. Faptul că în zonă existau bolnițe la mănăstirile din zonă, reprezintă un alt motiv. La aceste bolnițe erau îngrijiți, cu mijloacele disponibile în aceea perioadă, călugării acestor mănăstiri, dar și bolnavii săraci din satele din jur. La cererea domnului Moldovei, Grigore Alexandru Ghica și a unor înalți clerici, printre care și mitropolitul Moldovei Meletie Lefter, ținând cont de

---

¹ Se prevedea o clauză ce obliga Mănăstirea Neamț, de a înființa din veniturile încasate, în orașul Târgu-Neamț Neamț, „*un spital pentru 30 de bolnavi de ambe sexe, cu medic și spițer și toate cele trebuincioase*”. Regulamentele Organice puneau pentru prima dată în discuție „*de a se observa felurile boli din țară, a cerceta diplomele înfățișate de medici și farmaciști, a îngriji de punerea în stare a spițerilor, a da consultații gratuite celor lipsiți de mijloace*”, condițiile în care se derula asistența medicală în mediul rural. - (...).” - Dumitru Constantinescu, Aurelian Grigorescu, Valentin Grigorescu, Sorin Miron, *Din trecutul istoric al spitalului din Tg. Neamț și a ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț* (1972), 23.

² Paul Lucian Brusanowski, *Stat și Biserică în Vechea Românie între 1821-1925* (Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2010), 42-43.

resursele materiale ale Mănăstirii Neamț, unele însemnate de pe urma marilor proprietăți deținute, i s-a încredințat lăcașului de cult să construiască pe cheltuiala sa un spital, o școală și o spițerie (farmacie). Domnul Grigore Alexandru Ghica este ctitorul din Târgu-Neamț a spitalului, a spițeriei și a Școlii Domnești³. Înainte de a fi domn al Moldovei a îndeplinit mai multe funcții printre care și pe aceea de ministru al finanțelor în timpul domniei lui Mihail Sturdza. Intervențiile domnului Moldovei, a Comitetului Sănătății, pentru realizarea celor trei incinte, adică a unui spital, a unei spițerii și mai apoi a unei școli cu internat, au grăbit Mănăstirile Neamț și Secu, prin conducerea acestora, să pornească construcțiile edificatoare.

La 16 septembrie 1846, maistrul Ion Urban din Cernăuți a încheiat contractul cu administrația mănăstirilor, iar apoi și-a întocmit o echipă pricepută de zidari. După ce a refăcut bolnița de la Mănăstirea Neamț, care a ars în urma incendiului de la 20 mai 1847, mitropolitul Meletie⁴ a dat binecuvântarea pentru începerea zidirii spitalului. Planurile marilor construcții au fost întocmite de arhitectul Ioan Fux, iar executorul constructor fiind inginerul Alexandru Costinescu⁵. Pentru a reînvia zidurile vechi de la Cetatea Neamț, starețul celor doua mănăstiri, arhimandritul Neonil Buzilă⁶ susținea să se facă spitalul acolo sus. În final

---

³ Școala este prima instituție publică de învățământ din Târgu-Neamț, rămâne cunoscută sub titulatura de Școala Domnească. Starețul Mănăstirii Neamț, Neonil Buzilă numește un călugăr autodidact de la mănăstire ca învățător și director al școlii. – Vasile Vranceanu, *Școala Domnească de la Grigore Ghica Vodă până în zilele noastre*, Piatra-Neamț (1999), 118-120.

⁴ Mitropolitul Meletie Lefter al Moldovei a deținut această funcție între anii 1844-1848. Anterior fiind episcop la Huși, între anii 1803-1826, apoi episcop la Roman, între anii 1826-1844. Mitropolitul Meletie Lefter a murit pe 20 iunie 1848, iar scaunul mitropolitan a rămas vacant timp de trei ani. Pe tronul mitropolitan este ales, la 10 februarie 1851, episcopul de Huși, Sofronie Miculescu. Trebuie menționat că noul mitropolit și-a început viața monahală la Mănăstirea Secu, unde după un an de ucenicie, a fost călugărit de starețul Benedict la 12 decembrie 1818. La Mănăstirile Neamț și Secu, care în acea perioadă se aflau sub aceeași conducere, Sofronie Miculescu s-a format sub duhul imprimat de starețul Paisie Velicovschi, citind și trăind îndemnul Sfinților Părinți din cărțile religioase. În anul 1824 termină de transcris un „*Peteric*” în limba română. Nu va uita niciodată locul formării sale, spre sfârșitul vieții și-a exprimat intens dorința de a fi înmormântat la Mănăstirea Neamț. – Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români* (Sibiu: Editura Andreiana, 2014), 521.

⁵ Alexandru Costinescu a fost elev al lui Gheorghe Asachi la Academia Domnească de la Iași. În anul 1813, Gheorghe Asachi a predat un curs de inginerie, pentru prima dată în limba română, formând o clasă de ingineri, până în anul 1819. Academia a fost desființată în anul 1821, printr-un ordin al sultanului Imperiului Otoman, Mahmud al II-lea (1808-1839).

⁶ Starețul Neonil Buzilă a susțin, cu ajutorul domnului Grigore Alexandru Ghica, înființarea primei școli publice din oraș. Școala a fost inaugurată la 16 octombrie 1852, iar cursurile au început la 1 iunie 1853. Școala a funcționat sub denumirea de Școala nr.1 de băieți. „*Clopotul din turnul școlii a început să bată. Se vestea tuturor locuitorilor acestei așezări, că în târgul de sub Cetate s-a aprins lumina, că își deschide cursurile prima școală publică*”

s-a hotărât ca aceste construcții civile, să fie înălțate între Strada Mare și munte⁷, în capul târgului, contând foarte mult opinia călugărilor Neofil, Iliade și Teofan Cristea⁸.

Au urmat trei ani de griji, de ezitări, de opreliști, dar și de muncă grea. Materialele pentru construcții și forța de muncă au fost procurate în cea mai mare parte din zona Neamțului, din apropierea mănăstirii și a orașului. Strategia administrației mănăstirii avea în vedere de a ajuta economic pe meșterii și

---

din oraș, aceasta era Școala Domnească". Primul învățător și director al Școlii Domnești a fost ieromonahul Isaia Teodorescu, pomenit în amintirile marelui povestitor Ion Creangă cu numele de „Popa Duhu”. În 1902, institutoarea Smaranda Cosmovici a înființat în cadrul școlii, prima bibliotecă publică. Tradiția învățământului continuă în oraș, când 5 ani mai târziu, adică în anul 1858, a fost inaugurata prima școală publică pentru fete. Școala nr.1 de Fete a existat în casele lui Mihail Kogălniceanu de pe strada principală. – Vasile Vrânceanu, *Școala Domnească*, 137.

⁷ În acea zonă Mănăstirea Neamț deținea o proprietate, formată dintr-o casă, două chilii cu camere, grajduri, beci, livadă, fântână. Metocul (proprietatea mănăstirii) nu era cu o suprafață foarte mare. Întrucât în vecinătate se regăseau construcții vechi, în jur de zece proprietăți, pe care până la urmă Mănăstirea Neamț le-a răscumpărat, astfel prin eliberarea terenului s-a putut construi spitalul. Mănăstirea Neamț cheltuind pentru răscumpărarea proprietăților și amenajarea zonei o sumă de 167 070 de lei. Lucrările noilor construcții au fost supravegheate din partea mănăstirii de către iconomul Teofan Cristea. Acestea avea sarcina de a supraveghea proprietățile Mănăstirii Neamț, precum și de clădirile de binefacere făcute de mănăstire. Printre construcțiile vechi aflate pe proprietatea Mănăstirii Neamț, se afla și casa în care a locuit Veronica Micle. Această casă fusese construită în anul 1834 de către călugării de la Mănăstirea Neamț, servind ca loc de găzduire, de popas. Mai târziu va fi cumpărată de Ana Câmpănu, mama poetei, care se retrăgea în anul 1850 de la Năsăud, din cauza prigonirii austro-ungare. Conform unui document scris în 1850 cu ocazia vânzării, se menționează că starețul mănăstirii, Neonil Buzilă aprobă vânzarea casei pentru a se acoperi cheltuielile făcute cu zidirea spitalului și a școlii. Acest document este rescris în anul 1892, „scris și tradus din litere vechi în litere noi” de starețul Narcis Crețulescu, iar în anul 1914 se adaugă mențiunea „prezenta copie fiind conform cu originalul, se certifică de noi. Starețul al Sfintei Mănăstiri Neamț, Evghenie Ungureanu”. În anul 1886, Veronica Micle se retrage la Mănăstirea Văratec și donează acestei mănăstiri casa din Tg. Neamț. În perioada următoare, casa a fost folosită de maicile bolnave care veneau să se trateze în oraș. Mai apoi a fost vândută iar. – Vasile Vrânceanu, *Școala Domnească*, 98-99; Arhiva Mănăstirii Neamț (A.M.N.), *Dosar cu actele Casei Veronica Micle*.

⁸ Arhimandritul Teofan Cristea (1810-1883) este unchiul primului patriarh al României, Miron Cristea (1925-1939). A intrat de tânăr în obștea monahală de la Mănăstirea Neamț, avându-l ca stareț pe Neonil Buzilă. Era un călugăr care cunoștea patru limbi străine, iar cea mai importantă ascultare a sa, dată de stareț, a fost să supravegheze proprietățile (metocurile) Mănăstirii Neamț, precum și a clădirilor de binefacere construite de mănăstire. Arhimandritul Teofan Cristea a condus și supravegheat lucrările de construcție a bolniței de la mănăstire și, de asemenea, a spitalului, a școlii și farmaciei din Târgu-Neamț. Era iubit de toți, se îngrijea de bolnavi, de doctori, de medicamente, de întreținerea clădirilor, toate costurile se plăteau din fondurile mănăstirii. - Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, ediția a VI-a (Vânători-Neamț, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2011), 457-459.

proprietarii micilor manufacturi din zonă. De exemplu, lemnul a fost tăiat din pădurile mănăstirii, cărămida a fost achiziționată de la Humulești, piatra brută și varul au fost aduse de la Pipirig, ipsosul a fost adus de sub muntele Cetății Neamț, de la muntele Pleșului. Varul a fost adus de la Schitul Nifon, aflat în subordinea Mănăstirii Secu, nisipul a fost procurat de pe văile apei Ozana. Lemnul folosit la construcții a fost prelucrat în atelierele mănăstirii sau la fierăstraiele de la Boboiești, Braniște și Muntele Rusu. Doar tabla de zinc pentru acoperiș a fost comandată și adusă din Austria, de către împuțernicitul mănăstirii, călugărul Teofan Cristea. De la început, starețul Neonil Buzilă a hotărât ca spitalul să dețină și un paraclis pentru asistența religioasă a bolnavilor, întrucât a avut în vedere nu doar însănătoșirea trupeză, ci și pe cea sufletească viitorilor pacienți.

Grigorie Alexandru Ghica, domnul Moldovei, cunoscut sub numele Grigore al V-lea Ghica, a avut mereu o grijă pentru luminarea poporului. De aceea, împreună cu starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, Neonil Buzilă⁹, și la recomandarea mitropolitului Moldovei, Sofronie Miclescu a stabilit să construiască o școală¹⁰, exact lângă spital. Astfel, la 11 septembrie 1850, domnitorul pune piatra de temelie a școlii, oferind o danie de 3000 de lei, pe lângă sumele alocate de mănăstire. Lucrările asupra școlii au fost gata, la începutul anului 1851.

La 12 octombrie 1850, spitalul era ridicat din cărămidă, lemn și piatră, având în partea centrală paraclisul, Saloanele spitalului erau mobilate și dotate, paraclisul din incinta spitalului era pregătit pentru a fi sfințit¹¹, farmacia era

---

⁹ Starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, arhimandritul Neonil Buzilă fiind un iubitor de carte, dorind să ajute la luminarea călugărilor săi, dar și a semenilor, a zidit la Târgu-Neamț o școală publică cu patru săli de clasă, pentru un colectiv de peste 200 de copii. De asemenea, în satul Vânători-Neamț, starețul mănăstirii a mai construit o altă școală, aceasta era mai mică, avea două săli de clasă. Ambele școli erau publice și au fost înzestrate cu mobilierul necesar și cu biblioteci renumite, copii învățau gratuit, pe cheltuiala mănăstirii. Iar pentru călugări a întemeiat în mănăstire o școală monahală în aripa de sud a incintei, încredințând-o învățatului arhimandrit Filaret Scriban. Aici călugării învățau din Vechiul și Noul Testament, muzica psaltică, regulile vieții monahale, gramatica, istoria și limbile greacă și slavonă. – Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, 409-412.

¹⁰ Prima școală neoficială din Târgu-Neamț a funcționat în chilia bisericii vechi „Sf. Haralambie” din Humulești, fiind înființată la inițiativa preotului Ioan Humulescu în anul 1847.

¹¹ Catapeteasma, policandru, icoanele, sfeșnicele au fost păstrate de la Biserica „Sf. Dimitrie”, care se afla pe locul unde s-a clădit spitalul. Deasupra ușii principale, cea de la intrarea în spital se află o inscripție, textul fiind scris cu litere chirilice. „În slava Sfintei cei de o ființă de viață făcătoare și nedespărțitei Treimi și întru cinstea Sfântului Marelui Mucenic Dimitrie s-a ridicat acest paraclis, împreună cu casele ospitalicești și cu toate celelalte încăperi din temelie, de către Sfânta Mănăstire Neamțu, cu toată a sa cheltuială, în vreme binecredinciosului nostru Domn Grigorie Alexandru Ghica Voievod, prin râvna și stăruința cuviosului arhimandrit și stareț Sfintei Mănăstiri Neamțu și Secu Kir Neonil, la

finalizată și ea. Mai rămânea de rezolvat o singură problemă, cea a personalului medical care urma să deservească unitatea medicală. Mănăstirea Neamț a făcut un contract pe 10 ani cu doctorul Georg Fleischlen¹², la 13 ianuarie 1851, înainte de a fi deschis spitalul, pentru spitalul ce se pregătește în Tg. Neamț. Se prevedea în acel contract ca „*Orânduiala să fie după pilda ospitalelor din Europa. Salariul 10.000 lei pe an plătit în două rate*”¹³.

Din fondurile Mănăstirii Neamț era plătit întreg personalul medical de la spital și de la farmacie. Medicul, angajat prin contract de către mănăstire, primea pe lângă leafa anuală, o locuință privată în incinta curții spitalului, șaretă și fân pentru calul de serviciu, lemne necesare pentru foc. Asistențele și procedurile medicale erau asigurate doar pentru pacienții internați în spital sau la farmacie, dar în același timp se efectuau și vizite medicale la domiciliu bolnavilor. Trusele medicale erau importate din Occident, dar se foloseau și instrumente medicale confecționate de

---

anul 1850”. – Vasile Vrânceanu, *Călător prin orașul Târgu-Neamț de altădată și de astăzi*, vol. II, Piatra-Neamț (2008), 111.

¹² Medicul Georg Fleischlen era de origine bavarez și era specialist în medicină generală și chirurgie. Este unul dintre cei mai reputați medici din Moldova, își începe activitatea inițial undeva în ținutul Tecuci, la moșia boierului Costache Conachi, mare logofăt și membru în comisia de redactare a Regulamentului Organic din Moldova. „*Doftorul Flaișlein*” a acordat asistență medicală țăranilor din satele aflate pe moșiile marelui boier. Trebuie amintit despre studiile doctorului Georg Fleischlen, care și-a luat doctoratul la München, în Germania. La momentul respectiv, când toți medicii cu studii în Germania sau Franța, căutau să profeseze într-un oraș mare, doctorul Georg Fleischlen revine în țară în 1847 și își începe activitatea de moșiile boierului Costache Conachi, în fostul ținut Tecuci, astăzi județul Galați. După efortul depus în zona rurală a ținutului Tecuci, mai târziu la spitalul din Târgu-Neamț și la Spitalul evreiesc din Iași, doctorul Fleischlen devine unul dintre cei mai cunoscuți și respectați medici din Moldova. În anul 1850 este menționat cu activitatea medicală la Mănăstirea Neamț. Începând cu anul 1851 devine medicul spitalului din Târgu-Neamț, semnează un contract pe 10 ani cu Mănăstirea Neamț și primește un salariu anual de 10 000 de lei, ce urma a fi plătit în două rate. Din anul 1853 devine medicul orașului Târgu-Neamț, mai târziu, în anul 1859, este înregistrat ca medic „*al districtului Neamț*”. Din decembrie 1860 este numit ca medic „*chirurg al orașului Iași*”, iar din anul 1863 a funcționat la Spitalul evreiesc din Iași. Referitor la activitatea din spitalul de la Târgu-Neamț a doctorului Georg Fleischlen, trebuie precizat că acesta a fost primul doctor primar al spitalului. Medicul era ajutat de „*doftorul săcundar*” și „*hirurgul*”, aceștia fiind principalele sale ajutoare. La cea din urmă categorie sanitară, se încadrau „*slugile*” așezământului. – Paul Pruteanu, *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova* (București: Editura Medicală, 1957), 143.

¹³ Prin contract, doctorul Georg Fleischlen se obliga să asigure servicii medicale timp de 10 ani, primind un salariu plătit de mănăstire, care se obliga să-i asigure și o locuință în incinta spitalului. Doctorul, la rândul său, era obligat prin contract să-și formeze un corp medical funcțional. Astfel, medicul și-a respectat îndatoririle, 35 de persoane reprezentau întreg corpul medical. În toată această perioadă doctorul Georg Fleischlen a fost ajutat de alți doi medici secundari. Toți cei din personal, fiind renumerați din veniturile Mănăstirii Neamț. - <https://www.viata-medicala.ro/opinii/george-flaislein-un-doctor-un-destin-4711> - accesat la data de 2 martie 2024.

meșteri locali. În curtea interioară a spitalului s-au amenajat diverse anexe utile spre o bună organizare, s-au construit grajduri, beciuri, anexe pentru personalul auxiliar. De asemenea, s-au construit, în spatele clădirii principale a spitalului, o spălătorie, o sală pentru necropsii, o bucătărie cu aburar, după model mănăstiresc.

Încălzirea încăperilor spitalului se făcea cu sobe care funcționau pe bază de lemne, consumul pe an, fiind de peste 300 m³ de lemn. În acea perioadă, lemnele erau aduse din pădurile Mănăstirii Neamț. Apa în spital era asigurată prin fântâna amenajată la subsolul clădirii.

La 8 martie 1851, Mănăstirea Neamț face cunoscut cancelariei Domniei că „*zidările sunt săvârșite, mobilația din lăuntru, uneltele gospodărești sunt pregătite, doctorii trebuie – toate sunt alcătuiți și puține lipsesc pentru începerea activității*”¹⁴. Toate aceste cheltuieli și vremurile grele au dus la golirea visteriei mănăstirii Neamț. Trebuie menționat că lucrurile au fost puțin amânate, de la înștiințarea finalizării construcției spitalului, din 8 martie 1851 și până la deschiderea sa, din 16 octombrie 1862. Starețul Neonil Buzilă a cerut ca instituția spitalicească să poată găzdui peste 100 de paturi, deși inițial se cerea ca spitalul să aibă 40 de paturi¹⁵. Alte surse menționează că spitalului a funcționat cu 60 de paturi¹⁶, chiar de la inaugurare. În perioada anilor 1860-1862, spitalul ajunsese la 80 de paturi¹⁷.

Din personalul medical, aflat sub conducerea doctorului Georg Fleischlen¹⁸, mai bine de jumătate erau monahi selectați din rândul călugărilor Mănăstirii Neamț. „*Personalul medical care, după propunerea protomedicului și a stareșului mănăstirilor, se va orânduie de către Comitetul Sănătății, cu prerogativele de amploare a statului, să va alcătui din un doftor primar, doftor săcundar și un chirurg (...)*”¹⁹. Personalul medical al spitalului de la Târgu Neamț era format din 14 infirmieri, un portar, un paraclisier, iar alți 3 ieromonahi erau slujitori la paraclisul

---

¹⁴ Gavril Luca, *Târgu-Neamț. Monografie* (Piatra-Neamț: Editura „Constantin Matasă”, 2008), 134.

¹⁵ Spitalul „*va fi cu 40 de crivaturi (paturi) pentru bolnavii săraci, mireni, atât din locuitorii târgului, cât și din lăcuitorii săteni din tot cuprinsul ținutului cari vor fi așezați în saloanele cele mari (...)*” - Dumitru Constantinescu, Aurelian Grigorescu, Valentin Grigorescu, Sorin Miron, *Din trecutul istoric al spitalului din Tg. Neamț*, 30.

¹⁶ Ibid., 32.

¹⁷ Ibid., 33.

¹⁸ În „*Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*”, autorul Paul Pruteanu îl înregistrează sub mai multe forme, dr. Fleischlen, Flaișchlen, Flaișlen, Fleiștein, Georg Flașlein sau George Flaischlen. În monografia spitalului din Târgu-Neamț, „*Din trecutul istoric al spitalului din Tg. Neamț și a ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț*”, medicul este înregistrat a fi Georg Fleischlen. – Ibid., 35-38; Paul Pruteanu, *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*, 143.

¹⁹ Dumitru Constantinescu, Aurelian Grigorescu, Valentin Grigorescu, Sorin Miron, *Din trecutul istoric al spitalului din Tg. Neamț*, 38.

din incinta spitalului. „Doctorul primar va avea purtaria de grijă a spitalului, atât medical, cât și casnică, datori fiind a urma întocmai după deslegările comitetului și a stăreției și a nu îngădui ca ceilalți întrebuițați în spitalul acesta, ce sunt datori ai da ascultare, să se abată de la datoriile lor cât de puțin. Tot el este datoriu, în toate zilele, a faci hotărârile sale viziti la fieștecare din bolnavii spitalului și a le orându doftoria ce va socoti de trebuință (...)”²⁰.

Spișeria era o farmacie mare „cum nu era alta în Moldova”²¹, cu medic plătit tot de mănăstire. Domnul Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, mitropolitul Moldovei, Sofronie Miclescu, însoțiți de foarte multă lume au inaugurat²², la 16 octombrie 1852, la Târgu-Neamț, școala, spitalul și spișeria. O dată cu inaugurarea noilor construcții are loc și sfințirea paraclisului „Sf. Dumitru” din spital. Primul preot care a slujit la acest lăcaș de cult a fost preotul Gheorghe Creangă. La sfințirea complexului spitalicesc și a școlii²³ a participat și starețul Mănăstirilor Neamț și Secu²⁴, arhimandritul Neonil Buzilă. Acesta era ținut de o stânjenitoare suferință fizică, pe un scaun, astfel fiind purtat de patru călugări. Smerit, starețul care se numea pe sine „olog” nu a voit să deranjeze asistența spre a fi dus la etaj, acolo unde se afla paraclisul. Din respect și prețuire, domnul Alexandru Grigorie Ghica și cu mitropolitul Sofonie Miclescu au cerut insistent ca starețul să fie prezent și să binecuvânteze paraclisul spitalului. După terminarea slujbei au urmat cuvântările și

²⁰ „(...) iconomul este dator să țină magaziiile spitalului, (...). De va lipsi vreun lucru în magazii, (...), iconomul este dator de a cumpăra îndată și al da întocmai precum i sau cerut (...) Sunt datori a ține odăile de bolnavi bine îngrijite și măturate, (...)”. – Ibid., 39-41.

²¹ Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, 409.

²² În calitate de martor ocular al evenimentului, Ion Creangă, elev al școlii, care își începuse activitatea înainte de sfințire, avea să consemneze peste ani în lucrarea „Amintiri din copilărie”, „(...) la anul 1852, în ziua când s-a sfințit paraclisul spitalului din Târgu-Neamțului și s-a deschis școala domnească de acolo, eu împreună cu alți băieți isonari ai bisericii, stam aproape de Ghica-Vodă, care era de față la acea serbare, înconjurat de o mulțime de lume și nu ne mai săturam privindu-l.”. – Vasile Vrânceanu, *Școala Domnească*, 46-47.

Domnul Alexandru Grigorie Ghica a venit însoțit de numeroși boieri din divanul țării, s-a alăturat o parte din locuitorii orașului, dar s-a alăturat și mulțime de oameni din localitățile învecinate. Ion Creangă împreună cu viitorul filosof, Vasile Conta, Nicodim Munteanu, unul dintre patriarhii Bisericii Ortodoxe Române, viitorul filolog Alexandru Lambrior, Mihail Buttescu, viitor general, dar și cunoscutul Mihail Busuioc, celebrul învățător al lui Mihail Sadoveanu, toți aceștia au fost elevi ai Școlii Domnești

²³ Pe frontispiciu, deasupra treptelor, există un text cu litere chirilice, săpate în piatră: „Școala Publică № 1, a cărei piatră de temelie s-a pus de către Prea Înaltul Domn Stăpânitor Moldovei Io Grigore Alexandru Ghica Voievod, zidindu-se prin sânguința Prea Cuviosului Arhimandrit și Stareț Sfintelor Mănăstiri Neamțu și Secu, Kir Neonil, cu cheltuiala mănăstirilor la anul 1852, octombrie 16”. – Vasile Vrânceanu, *Școala domnească*, 46.

²⁴ Mănăstirea Secu a fost sub administrarea Mănăstirii Neamț în perioada 1779-1910.

mulțumirile. S-au adus mulțumiri celor care au contribuit la construirea celor trei edificii „spre sănătatea sufletească, trupească și spre luminarea poporului”²⁵. Mulțumiri i s-au adus arhimandritului Teodosie Serdea, inspectorului general peste lucrări și ajutorului său, preotului Sevate Jecu, dar și recunoștință față de arhitectul Ioan Fux²⁶, executorul constructor, fiind paharnicul Alexandru Costinescu.

În cele două spitale, în cel de la Tg. Neamț și în bolnița de la Mănăstirea Neamț, erau tratate multe suferințe și toți pacienți primeau tratament gratuit, pe cheltuiala mănăstirii. Medicul spitalului se deplasa la Mănăstirea Neamț, de 2-3 ori pe lună, pentru a asigura asistența medicală la bolnița pentru bolnavii psihici.

După inaugurarea spitalului din Târgu-Neamț s-a construit gardul metalic, pentru fațadă, dar și zidul din jurul spitalului, școlii și spițeriei, pentru a le delimita de celelalte proprietăți. După anul 1852 s-a construit și corpul administrativ al spitalului. Trebuie precizat că unele construcții rezistă și astăzi, inclusiv gardul metalic, dar și zidul despărțitor dintre spital și școală²⁷. Au rezistat timpului inclusiv anexele administrative din interiorul curții spitalului.

Începând cu anul 1863, prin votarea legii secularizării averilor mănăstirești²⁸, orașul Târgu-Neamț nu a mai aparținut Mănăstirii Neamț²⁹, iar

---

²⁵ Trebuie amintit că toate ctitoriile stareșului Neonil Buzilă, fie ele chilii, lăcașuri de cult, spitale și școli, se păstrează în stare de funcționare până în prezent.

²⁶ Arhitectul Ioan Fux este arhitectul unor cunoscute clădiri din zona Neamțului, de exemplu, Casa Negruzzi din Roman, Casa Lalu din Piatra Neamț, care a aparținut antreprenorului Carol Zane.

²⁷ Din anul 1977, în clădirea fostei „Școli Domnești” funcționează Muzeul de Istorie și Etnografie Tg. Neamț.

²⁸ Până la punerea în aplicare a legii secularizării averilor mănăstirilor închinat, mănăstirile din Moldova se împărțeau, după averi, în trei categorii:

a. Mănăstirile Golia, Galata și Sf. Trei Ierarhi din Iași aparțineau de Sfintele Locuri din Răsărit;

b. Mănăstirile Slatina, Râșca, Bisericanii, Coșula, Bogdana, Doljești, Pângărați, Socola, Zagavia care aparțineau Mitropoliei și celor două episcopii, Roman și Huși;

c. Mănăstirile Neamț și Secu, Văratec, Agapia, Vorona, care dispuneau de averile lor și se conduceau independent.

Până la Regulamentele Organice aceste mănăstiri nu plăteau nicio dare, niciun impozit. Prin noua lege de la 1829 s-a stabilit ca unele mănăstiri să mai plătească ceva dări, dar s-a lăsat Mitropoliei, episcopiiilor și mănăstirilor libertate deplină în conducerea și administrarea averilor lor. Excepție de la prevederile acestei legi sunt și Mănăstirile Neamț și Secu, un motiv fiind că ele cuprindeau un număr mult mai mare decât alte mănăstiri. După 12 ani, statut a pretins dreptul de proprietate asupra averilor mănăstirești invocând motivul de a ordona administrarea lor. În anul 1841, la rugămintea mitropolitului Veniamin Costachi, domnul Mihail Sturdza a dat un decret pentru formarea unui comitet din 5 persoane, care avea însărcinarea de a administra averile mitropolitane și eparhiale. Aceasta se pare a fost prima lovitură dată autonomiei Bisericii din Moldova. Domnul Mihail Sturdza a considerat că în administrarea mănăstirilor Neamț și Secu existau totuși neorânduiri. Cele două

mănăstiri formaseră încă din secolele trecute o singură obște monahală, condusă de un stareț, care avea reședința la Mănăstirea Neamț și era reprezentat la Mănăstirea Secu de un egumen locțiitor.

În anul 1844, mitropolitul Meletie Lefter a semnat un proiect de lege referitor la conducerea averilor mitropolitane și eparhiale. Noua lege introdusă era „*Legea cărmuirii averilor bisericesti*”. Ca urmare acestui fapt s-a format un departament bisericesc special, care trebuia să administreze averile mănăstirilor împreună cu mitropolitul, episcopii și egumenii acestor mănăstiri, dar în curând clericii au fost îndepărtați din administrarea averilor mănăstirești. Departamentul a comis numeroase abuzuri, după ce au fost îndepărtați clericii. În acest timp, statul și-a manifestat nicio pretenție asupra dreptului mănăstirilor independente. - Paul Lucian Brusanowski, *Stat și Biserică în Vechea Românie*, 26, 31.

În anul 1858, Nicolae Vogoride care conducea Moldova, în funcția de caimacam (locțiitor), a atacat independența Mănăstirilor Neamț și Secu, dar mitropolitul Sofronie Miclescu a intervenit cu succes. Înainte de a aplica legea secularizării averilor mănăstirești, statul a luat o serie de măsuri. La porțile mănăstirilor au fost puse santinele, au fost scoase arhivele mănăstirilor, a fost scoasă din Mănăstirea Neamț tipografia, s-au făcut licitații pentru cei care doresc să ia în întreprindere aprovizionarea mănăstirilor. - Petcu Marcu, Adrian Pintilie, Nicolae Lihănceanu, Ramon-Anca Crețu, *Pașini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol. II – *Așezăminte monahale* (București: Editura Biblioteca Națională a României, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, 2011), 135, 253.

²⁹ Mănăstirea Neamț fiind din anii 1751-1755 proprietară a târgului și a moșiei acestuia, prin daniile făcute de către domnitorul Constantin Cehan-Racovița și având obligația atât morală, cât și materială de a ocroti populația târgului. Se cunoaște că prin reforma domnitorului Alexandru Ioan Cuza din anul 1863, cea mai mare parte a averilor mănăstirești a fost secularizată, legea reprezentând un act istoric cu urmări din cele mai grave pentru Biserică. Începând cu anul 1864, Alexandru Ioan Cuza a început împroprietărirea țăranilor cu pământ, prin promulgarea legii rurale. Legea secularizării averilor mănăstirești, la momentul respectiv a fost considerată o palmă dată Bisericii, deși clerul de mir și monahal, în frunte cu mitropolitul Sofronie Miclescu, au avut de la început o atitudine favorabilă Unirii Principatelor Române. De exemplu, de la Mănăstirea Neamț și Secu mari susținători ai unirii au fost starețul mănăstirii, arhimandritul Dionisie Romano, dar și ieromonahul Ghenadie Popescu, profesor și rector la Seminarul de la Neamț. - Paul Lucian Brusanowski, *Stat și Biserică în Vechea Românie*, 41-42.

Privind reforma secularizării averilor mănăstirești, referitor la mănăstirile din zona Neamțului, trebuie amintit că au fost afectate toate mănăstirile din zonă, li s-au luat averile și mănăstirilor Agapia și Văratec, nu doar Mănăstirilor Neamț și Secu. Tuturor acestor mănăstiri li s-au luat bunurile, li s-au desființat atelierile, li s-au vândut vitele, stupii și alte bunuri, li s-au luat actele și lucrurile privitoare la administrarea bisericească a averilor, li s-au instituit pe lângă egumen (starețul mănăstirii) câte un comitet administrativ, iar proprietățile le-au fost puse sub administrarea Ministerului Cultelor. Ca urmare a acestei mișcări, s-a propus o comisie pentru administrarea și inventarierea odoadelor bisericilor mănăstirilor închinat, stabilirea veniturilor mănăstirilor și luarea acestora în visteria statului. – Ibid., 49.

Având în vedere aplicarea reformei asupra Mănăstirilor Neamț și Secu, trebuie să menționăm că nu va aduce nicio îmbunătățire a situației țăranilor din satele aservite. De exemplu, în monografiile locale se tot insistă pe existența unor scrisori de mulțumire adresate domnitorului Alexandru Ioan Cuza de către țăranii aflați pe metocul Mănăstirilor Neamț și Secu cu privire la împroprietărirea lor. În primul rând s-ar pune întrebarea cine a redactat

spitalul trece sub administrarea primăriei. După ce a fost pusă în aplicare reforma secularizării averilor mănăstirești, spitalul din Târgu-Neamț, împreună cu ospiciul de alienați de la Mănăstirea Neamț au trecut sub administrația Epitropiei „Sf.Spiridon” din Iași, la 5 martie 1866. Timp de 14 ani, Mănăstirea Neamț asigurase finanțarea spitalului cu toate cheltuielile aferente. De la acea dată, spitalul nu a mai depins de mănăstire, evoluând alături de Casa Sf. Spiridon. „Azi 5 ale lunii martie 1866 Consiliul de Miniștri luând în băgare de seama referatul D-lui Ministru dinăuntru sub nr.1075, trece sub administrația Epitropiei Sf. Spiridon.

1.Spitalul din Tg. Neamț.

2.Ospiciul alienaților din Mănăstirea Neamț.

3.Ospiciul alienaților din Mănăstirea Adam.

Semnează Ion Ghica, Dimitrie Ghica, Maior D. Sturza si Mavrogheni.”³⁰

Drept urmare, pentru inventarul spitalului de la Târgu-Neamț, Costache Negruzzi a trimis, pe Iancu Victor și pe Iancu Gheorghe, în momentul în care spitalul din Tg. Neamț a trecut sub conducerea Epitropiei Sf.Spiridon. S-a constatat că personalul medical locuia în spital, având camere special amenajate. „Spitalul in acea vreme era luminat cu felinare cu petrol, iar in saloane erau candele cu untdelemn.”³¹

La începutul secolului XX, spitalul funcționează sub administrarea primăriei, personalul medical era plătit din fondurile primăriei acum. În perioada de la înființare și până la Primul Război Mondial, spitalul a suferit o serie de transformări în tot ceea ce privește organizarea spațiilor și până la administrarea acestuia.

---

aceste scrisori în numele țăranilor, am putea crede că învățătorul unuia din școlile din zonă, însă acestea au fost construite de mănăstire, la fel și în cazul preoților, mai ales că ei s-au împotrivit secularizării.

De menționat un aspect privitor la situația Mănăstirilor Neamț și Secu, până la secularizare, acestea întrețineau bolnița, un azil de bătrâni, câteva școli primare în zonă, un spital și o școală în Tg. Neamț. După secularizare toate aceste instituții de binefacere au decăzut, deoarece nu mai puteau fi întreținute de către mănăstire. Mănăstirilor Neamț și Secu le-au fost luate suma de 816 609 ruble, de către stat, iar tipografia a fost luată și a servit pentru tipărirea cărților profane. După anul 1863, Mănăstirea Neamț a încercat să-și recapete proprietățile pierdute prin aplicarea reformei secularizării, fiind în litigiu cu statul român mai bine de 70 de ani. Printr-un decret regal, din anul 1935, cele două părți ajungeau la un acord, prin care Mănăstirea Neamț primea în folosință perpetuă, adică nu și în proprietate, pădurile din zona numită „vatra înconjurătoare”. Însă trebuie menționat că începând cu anul 1863, unitățile de cult din țară nu au mai avut în proprietate terenuri forestiere. – Ibid., 146

³⁰ S.J.N.A.N. (Serviciul Județean Neamț al Arhivelor Naționale), Fond *Mănăstirea Neamț*, dosar 1/1855, vol. II, f.32.

³¹ Ibid., dosar 1/1855, vol. II, f.32.

Spitalul din Tg. Neamț a reușit să-și câștige un renume, de-a lungul timpului. Iar acest lucru poate fi dovedit prin faptul că care atrăgea tot mai mulți medici școlarizați în străinătate, fie la Viena, Paris sau Berlin, dar și pentru tratarea unui număr cât mai mare de bolnavi. Încă din secolul al XIX-lea s-a remarcat doctorul Dimitrie Ulea³², acesta fiind absolvent al Facultății de Medicină din Paris, dar și un foarte bun organizator, cu desăvârșite cunoștințe medicale.

Un alt doctor implicat în viața medicală din orașul Târgu-Neamț este medical Constantin Petroniu. După absolvirea facultății de medicină în țară, își continuă studiile medicale la Paris, apoi în Italia, la Roma. La finalizarea studiilor medicale, s-a întors în țară, lucrând și pe la alte spitale din țară. Constantin Petroniu este numit medic secundar la Târgu-Neamț, la 14 martie 1875, unde a funcționat sub mentoratul doctorului Dimitrie Ulea. După un timp trece și pe la spitalele din Tg. Ocna și Hârlău. După o vechime în câmpul muncii de 19 ani³³, revine ca medic primar la spitalul din Târgu-Neamț, la 20 septembrie 1893. Ca medic de război a participat în războiul de independență (1877 -1878)³⁴ și în timpul Primului Război Mondial³⁵ (1916-1918).

Din punct de vedere medical, intrarea României în Primul Război Mondial a presupus și înființarea a numeroase spitale militare. Încă din timpul neutralității s-a pus problema organizării acestor spitale, de către Comitetul Central Sanitar din

---

³² În anul 1877, doctorul Dimitrie Ulea a participat ca medic de campanie în Războiul de Independență, în cadrul campaniei armatei române. După o boală grea și de durată, la numai 41 de ani, medicul Dimitrie Ulea s-a stins din viață, în ziua de 28 mai 1879. A cerut să fie înmormântat în curtea spitalului din Tg. Neamț și nu în cimitirul orașului. Datorită noilor construcții medicale și administrative care s-au ridicat în perioada următoare, rămășițele sale pământești i-au fost strămutate și reînchinate în curtea din fața spitalului. - Vasile Vrânceanu, *Oameni de altădată care au trudit pe plaiuri nemțene* (Tg. Neamț, 2011).

³³ Doctorul Constantin Petroniu a lucrat la spitalul din Târgu-Neamț, din 1893 și până la pensionarea sa, în anul 1921. În perioada 1901-1902 a fost primar al orașului Târgu-Neamț, fiind unicul medic cea deținut funcția de primar în istoria orașului. - Vasile Vrânceanu, *Călător prin orașul Târgu-Neamț de altădată și de astăzi*, vol. I (Tg. Neamț, 2005), 158-160.

³⁴ Implicați în războiul de independență au fost și călugării de la Mănăstirea Neamț, moment pentru care și-au arătat și sentimentele național-patriotice. Călugării au ajutat armata în calitate de infirmieri sau brancardieri la apelul făcut de către mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, ca să meargă în spitale pentru îngrijirea răniților și a bolnavilor. Răspunzând 46 de călugări și 45 de călugărițe, numărul lor crescând ulterior la 100. Călugării de la Mănăstirea Neamț „(...) îndată, cu mare entuziasm, au și început a se înscrie spre a lua parte la această frumoasă misiune (...)”. La Mănăstirea Neamț a fost amenajată o ambulanță pentru îngrijirea răniților. - Ioanichie Bălan, *Pateric românesc*, 502-507.

³⁵ În timpul Primului Război Mondial, spitalul a fost transformat în spital de război. Un alt aspect ce trebuie precizat face referire la lipsa documentelor întrucât, în primăvara anului 1944, în Al Doilea Război Mondial, spitalul a trebuit să fie evacuat din pricina frontului de la Târgu-Neamț, pe linia cazematelor. Din păcate cu ocazia evacuării, pe lângă pierderile de bunuri materiale și instrumentarul spitalului, s-a pierdut și întreaga arhivă a spitalului.

cadrul Ministerului de Război. Astfel, la nivelul fiecărui județ din țară s-au format comitete regionale sanitare. La Piatra-Neamț, ca și în celelalte comune urbane, reședină de județ, s-au constituit comitelele regionale de acțiune, ce depindeau de Comitetul Central Sanitar, subordonat Ministerului de Război. Comitetului Regional Sanitar Neamț era condus de Neculai I. Ioaniu³⁶, prefectul județului. Pe lângă președinte, componența membrii Comitetului Regional Sanitar Neamț era formată din Clemance Cugler, delegat al Crucii Roșii, Dimitrie Hoge³⁷, primarul orașului Piatra-Neamț, dr. Aurel Lupu, medic la partea sedentară, C. Gruholschi, ofițer delegat de la partea sedentară, și Ana Bratu, șef de depozit de materiale. În județul Neamț, conform unui document³⁸, din 22 aprilie 1916, erau pregătite 15 spitale. Referitor la Târgu-Neamț erau pregătite 40 de paturi la spitalul orașului, iar la cazarma militară³⁹ 300 de paturi. Însă conform așteptărilor membrilor Comitetului Regional Sanitar Neamț numărul de paturi existente s-a considerat insuficient, astfel s-a solicitat suplimentarea acestora. La 25 mai 1916 au fost suplimentate paturile, fiind repartizate 50 la cazarma militară, ce devenise Spitalul nr. 240, iar la spitalul orașului 20 de paturi. Spitalul orașului a fost redenumit Spitalul Sf. Spiridon sau Spitalul nr. 239⁴⁰. Spitalul orașului a beneficiat de o serie de reparații, întrucât nu era pregătit pentru a primi răniți. Reparațiile au fost efectuate de către Serviciul de Poduri și Șosele al Județului Neamț și ar fi trebuit finalizate în primăvara anului 1916. Pentru efectuarea reparațiilor, în februarie 1916, Banca Industrială⁴¹ trimisese un acout de 3000 de lei pentru lucrări. Cu toate acestea, prin adresa⁴² Prefecturii Neamț, din 9 august 1916 către Statul Major al Corpului IV Armată, se înștiința că spitalul nr. 239 Sf. Spiridon este gata să primească răniți din prima zi a mobilizării, având la dispoziție 100 de paturi. La Neamț, acest Comitet Regional Sanitar a pus în practică planul de ajutorare a răniților și bolnavilor în timp de mobilizare și război.

---

³⁶ Gheorghe Radu, *Pagini alese din istoria județului Neamț* (Piatra-Neamț: Editura Cetatea Doamnei, 2014), 247.

³⁷ Dimitrie Hoge (1860-1941), primarul orașului Piatra-Neamț (1914-1918), în timpul participării României în Primul Război Mondial a construit numeroase cantine pentru refugiați în oraș.

³⁸ S.J.N.A.N., Fond *Consiliul de Administrație a Spitalelor militare*, dosar 5/ 1916, f.8.

³⁹ Cazarma militară este construită ca urmare a dislocării la Târgu-Neamț a Batalionului III din Regimentul 15 Războieni, la 26 octombrie 1908. Demararea lucrărilor la noua cazarmă încep în primăvara anului 1909, în timpul mandatului primarului Nică A. Popovici. La 11 iunie 1910 este inaugurată cazarma batalionului de către primarul Nică A. Popovici, împreună cu o parte din consilierii orașului, Nicolae Câmpeanu, Gheorghe Secară, Nicolae T. Bârliba, Ștefan Hâra, Nicolae Dănilă. - Pangati Constantin, *Oameni politici și de stat din județul Neamț, 1864-2003* (Bacău: Editura Babel, 2004), 152.

⁴⁰ Se regăsește în documente și sub denumirea de Spitalul 239 Sf. Spiridon.

⁴¹ S.J.N.A.N., Fond *Consiliul de Administrație a Spitalelor militare*, dosar 5/ 1916, f.9.

⁴² Ibid., dosar 5/ 1916, f.70.

La 23 august 1916, capacitatea spitalelor din județul Neamț era de 855 de paturi la Piatra-Neamț și 400 de paturi la Târgu-Neamț. În septembrie 1916, C. Gruhoschi din cadrul Comitetului central Sanitar Neamț a fost înlocuit cu lt. Dumitru Marinescu.

Serviciile sanitare din județul Neamț au fost organizate încă din 15 august 1916, a doua zi după decretarea mobilizării. De exemplu, spitalul 239 Sf. Spiridon a primit 2 răniți la 15 august 1916, iar cei mai mulți răniți, după mobilizare, adică 11, au fost primiți la 30 august 1916⁴³.

După intrarea României în Primului Război Mondial⁴⁴, spitalul din Târgu-Neamț a funcționat ca spital militar, devenind Spitalul militar 239 Sf. Spiridon, fiind condus din punct de vedere medical de medicul Constantin Petroniu, având inițial 24 de angajați, la 26 august 1916, iar în scurt timp, numărul acestora reducându-se la 21 de angajați..

Spitalul s-a dorit ca să fie punct de sprijin pentru armată, dar și pentru populația civilă din zonă. Dr. Constantin Petroniu a fost mobilizat ca director al Spitalului din Tg. Neamț, fiind ajutat de dr. Leipschwartz. Insuficiența numărului de paturi a dus la înființarea și a altor spitale la Târgu-Neamț, începând cu luna septembrie 1916. La 1 octombrie 1916, un nou spital s-a înființat în localul Școlii israelito-române⁴⁵, peste drum de spitalul nr.239, iar un altul în clădirile Școlii Primare nr.2 de băieți, acest spital având numărul 429. La spitalul înființat în cazarma orașului (spitalul nr.240), primii bolnavi au sosit pe 19 septembrie 1916. Acest spital era unul de boli interne și 31 de pacienți sunt primii îngrijiți aici. Numărul pacienților a ajuns la 237, până la finalul lunii septembrie 1916⁴⁶. De menționat că cele două spitale inițiale, spitalul nr. 239 Sf. Spiridon și spitalul nr. 240, din cazarma orașului, au primit și soldați răniți ruși, în luna noiembrie. Astfel, spitalul nr.239 Sf. Spiridon a primit și tratat 18 soldați ruși⁴⁷. După evacuarea și retragerea în Moldova, numărul spitalelor din oraș a crescut. Spitalele refugiate din Buzău și Pitești s-au adăugat la cele existente deja.

Iarna grea a anului 1917, foametea, bolile sărăciei și starea generală a societății s-au adăugat pe lângă problemele cu care se confrunța spitalul. Aglomerația din urma evacuării și a refugiului, mizeria și foametea au făcut ca în iarna anului 1917 să apară și epidemiile. Problemele spitalului 239 Sf. Spiridon, în timpul războiului, însemnau lipsa medicamentelor, a materialelor sanitare, hrana ce nu putea fi asigurată tuturor pacienților, personalul medical insuficient.

---

⁴³ Ibid., Fond *Primăria Orașului Tg. Neamț*, dosar 7/ 1916, f.18.

⁴⁴ Ibid., dosar 1/1916, vol. I, f.45.

⁴⁵ Spitalul înființat în localul școlii israelito-române va fi spitalul nr. 430, ce o sa fie destinat cazurilor de chirurgie mică.

⁴⁶ S.J.N.A.N., Fond *Primăria Orașului Tg. Neamț*, dosar 7/ 1916, f.130.

⁴⁷ Ibid., dosar 7/ 1916, f.146.

Toate spitalele din Târgu-Neamț erau deservite de un singur farmacist, Edmond Papp, locuitor al orașului. Din primăvara anului 1917, toate spitalele din orașul Târgu-Neamț au trecut în subordinea Direcției a VI-a Sanitară a Armatei a II-a. Toate aceste spitale au funcționat în baza legii rechizițiilor, în localuri ale statului sau particulare, pentru care se achita chirie. Pentru spitalul 239 nu s-a plătit chirie, deoarece era proprietatea Eforiei Sfântului Spiridon din Iași, care nu a cerut nici despăgubiri. Nici unii proprietari particulari nu au cerut chirie, așa cum a procedat și comunitatea evreiască din Târgu-Neamț⁴⁸, care nu a solicitat chirie pentru localul școlii israelito-române, unde era instalat spitalul 430.

Sprijinul populației civile din oraș, pentru sprijinul efortului de război, a fost unul destul de important și cunoscut prin diverse forme. Dacă unii locuitori și-au pus la dispoziția armatei propriile locuințe sau anexe, alții au achiziționat obiecte de îmbrăcăminte sau cele necesare spitalelor. De exemplu, spitalul 374, refugiat de la Buzău, a funcționat în patru locații diferite, toate fiind proprietate privată. Primul local a fost rechiziționat, la 1 decembrie 1916, de la Carol Robinstein⁴⁹, acel spațiu având destinația de a fi administrativ și depozit de alimente. Locația era situată în centru, pe strada Ștefan cel Mare, fiind compusă din 5 camere, o magazie și o pivniță. Au urmat rechiziționarea și altor locații de la alți proprietari locali. Chiar dacă aceste locații au fost evaluate pentru a se plăti chirie, proprietarii nu au cerut nimic. Alți locuitori au achiziționat pânză sau obiecte de îmbrăcăminte pentru spitalele din oraș. De exemplu, David Segel, din Târgu-Neamț, a cumpărat „19 cămeșoale de cânepă, 5 perechi de izmene de cânepă, 9 m pânză de câlți, 64 m de pânză de fuior, 3 ștergare, pentru care a plătit 300 de lei”⁵⁰.

O altă problemă întâmpinată a fost aprovizionarea cu alimente a acestor spitale din Târgu-Neamț. Spitalul 239 Sf. Spiridon în perioada respectivă a suferit din cauza lipsurilor medicale, dar și a războiului. Pentru a asigura hrana pacienților, alimentele erau achiziționate pe datorie, de la diverși negustori locali, alteleori existau creșteri de prețuri sau lipsă la cântar. Cu toate acestea, multe dintre alimente, erau puține și de slabă calitate, unele alimente achiziționate sau distribuite erau chiar mucegăite. Unele alimente se procurau greu, precum brânza, care devenise un aliment rar în spitale. Au existat și situații în care unii negustori și administratori refuzau să livreze alimente către spitale, pe motiv că alimentele erau depreciate sau prețurile stabilite de guvern sunt mult mai mici decât cele de pe piață. Un document din 26 mai 1917, Prefectura Neamț⁵¹ era înștiințată că s-a procurat 400kg de brânză care au fost împărțite între spitalele din Târgu-Neamț și spitalele de la mănăstirile

---

⁴⁸ Ibid., dosar 10/1917, f.82.

⁴⁹ Ibid., dosar 10/1917, f.84, 96.

⁵⁰ Ibid., dosar 5/1916, f.430.

⁵¹ Ibid., dosar 8/1917, f.48.

din zonă. Spitalului 239 din Târgu-Neamț i-au revenit 25 kg de brânză pentru pacienți.

Au existat probleme și cu asigurarea personalului medical în spitalele din Târgu-Neamț în timpul războiului. Sub conducerea doctorului Constantin Petroniu, spitalul 239 Sf. Spiridon s-a aflat într-o situație mult mai bună față de celelalte în privința personalului medical. Asistența medicală era asigurată de doctorul Constantin Petroniu, în calitatea sa de medic șef, împreună cu medicul de spital I. Tenenzapf, farmacistul A. Margulis. O situație specială era cu încadrarea personalului medical inferior, conform unei adrese din 29 septembrie 1916. Conform adresei Prefecturii Neamț⁵², prin care solicita ca toți funcționarii din Târgu-Neamț, care aveau cel mult doi copii, să-și încredințeze soțiile lor să lucreze ca surori de caritate în spitalele din oraș.

Cu toate neajunsurile, în timpul Primului Război Mondial, spitalul nr. 239 Sf. Spiridon a funcționat cu un număr de 250-300 de paturi, pentru a asigura asistența medicală soldaților răniți aduși de pe front. Conform situației din 21 august 1917⁵³, 98 de răniți au fost îngrijiți la spitalul 239 Sf. Spiridon. O problemă care s-a agravat pe durata războiului era cea a igienei. O metodă folosită pentru despăducherea bolnavilor și a răniților era spălătul cu petrol a acestora. Tot din cauza lipsei de petrol, ce era din ce mai greu de procurat, iluminarea spitalului se făcea cu lumânări, candelă, opaițe. Procedurile medicale erau îngreunate de lipsa curentului electric din spital. Din punct de vedere septic, intervențiile medicale se făceau manual și cu foarte puține mijloace sigure. Tratamentele medicale aplicate în cadrul spitalului se făceau cu medicamente achiziționate de la farmacia⁵⁴ orașului.

La începutul anului 1918, activitatea spitalelor din Târgu-Neamț s-a redus considerabil, ceea ce a dus la închiderea unora dintre ele. În Târgu-Neamț spitalele militare au fost desființate, cel mai târziu la 31 mai 1918. Cu toate acestea, unele și-au continuat activitatea medicală. În vara anului 1918, spitalul 239⁵⁵ avea spre îngrijire 3 răniți.

După terminarea Primului Război Mondial, spitalul trece printr-o profundă criză medicală, ajungând să dispună doar de 10 paturi, s-a confruntat cu o lipsă totală de materiale sanitare și cele necesare pentru îndeplinirea actului medical. În octombrie 1927, spitalul din Târgu-Neamț se închide⁵⁶, cauza principală fiind lipsa

---

⁵² Ibid., dosar 5/1916, f.350.

⁵³ Dumitru Constantinescu, Aurelian Grigorescu, Valentin Grigorescu, Sorin Miron, *Din trecutul istoric al spitalului din Tg.Neamț*, 49.

⁵⁴ Ibid., 51.

⁵⁵ S.J.N.A.N., Fond *Primăria Orașului Tg.Neamț*, dosar 1/ 1917, f.608, 618.

⁵⁶ „În vremea aceasta de fraude și risipă de milioane, bietul spital din Tg.-Neamț, istoric prin trecutul lui a trebuit să concedieze bolnavii și să-și închidă porțile din lipsă de...

finanțării. Activitatea medicală a spitalului din Târgu-Neamț a fost reluată, după criza economică din perioada 1929-1933. Cu ajutorul financiar al Ministerului Sănătății, încet, încet activitatea medicală se reorganizează, lipsurile medicale nu mai sunt așa de mari. Pentru început sunt angajați medici noi, acum absolvenți de facultăți românești.

Spitalul din Târgu-Neamț construit la jumătatea secolului al XIX-lea, este unul din puținele edificii care se mai păstrează în oraș din perioada respectivă. Evoluția istorică a spitalului din Târgu-Neamț și contribuția sa în timpul Primului Război Mondial reprezintă o pagină mai puțin cunoscută a trecutului acestei zone.

„Numai ce se înalță cu trudă, prin jertfă, cu nenumărate greutăți, are un înțeles și un rost de durată”, spunea istoricul Gheorghe I. Brătianu.

BIBLIOGRAFIE

Serviciul Județean Neamț al Arhivelor Naționale (S.J.N.A.N.), Fond Mănăstirea Neamț, dosar 1/1855, Fond Consiliul de Administrație a Spitalelor militare, dosar 5/1916, Fond Primăria Orașului Tg.Neamț, dosar 5/1916, 7/1916, 1/1917, 8/1917, 10/1917.

Arhiva Mănăstirii Neamț (A.M.N.), Dosar cu actele Casei Veronica Micle.

„Reformatorul”, ziarul județean, an IX, nr. 474, din 24 octombrie 1927.

1. Bălan, Ioanichie. *Patericul românesc*, ediția a VI-a. Vinători-Neamț: Editura Mănăstirea Sihăstria, 2011.
2. Brusanowski, Paul Lucian. *Stat și Biserică în Vechea Românie între 1821-1925*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2010.
3. Constantinescu, Dumitru, Grigorescu Aurelian, Grigorescu Valentin, Miron Sorin. *Din trecutul istoric al spitalului din Tg.Neamț și a ospiciului de alienați din Mănăstirea Neamț*. (f.ed.), 1972.
4. Cotoros, Ștefan. *Târgu-Neamț, trecător prin secole*. vol. I (393p.), vol. II (383p.). Piatra-Neamț: Editura Cetatea Neamț, 2019.

---

fonduri. E o coincidență plină de învățăminte cu risipă, fraude și lipsă de de spitale, iată caracteristica vremii. Spitalul din Tg.-Neamț este unul din cele mai vechi așezăminte umanitare din Moldova. El a adus reale și însemnate servicii țărânilor din jurul Neamțului care a găsit la nevoie ori când (oricând) un ajutor medical. (...) La acest vestit spital s-au perindat medici distinși ca răposatul doctor Petroni, dr. Comăniță și alții și n-ar merita soarta ce i-a hărăzit-o vremea ingrată prin care trecem astăzi. (...) Fonduri se găsesc pentru tot ce vrei, afară numai pentru spiral nu. Să sperăm că se vor găsi printre parlamentarii noștrii câțiva oameni de inimă cari să intervie (care să intervină) în favoarea acestui nenorocit spital.” - Ziarul județean Reformatorul an IX, nr. 474 (24 octombrie 1927): 1.

5. Cotan, Claudiu Constantin. *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*. București: Editura Basilica, 2018.
6. Daniliuc, Mihail. *Unire și simțire românească*. Iași: Editura Doxologia, 2018.
7. Isai, Daniel, Moldovan Ionel. *Lupta Bisericii Ortodoxe din Moldova pentru Marea Unire*. Iași: Editura Doxologia, 2018.
8. Kirițescu, Constantin. *Istoria războiului pentru reîntregirea României, 1916-1919*. Ediția a II-a. Vol. II. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
9. Luca, Gavril. *Târgu. Neamț. Monografie*. Piatra-Neamț: Editura „Constantin Matasă”, 2008.
10. Mamina, Ion. *Consilii de Coroană*. București: Editura Enciclopedică, 2015.
11. Mărghitan, Liviu, Mitrea Ioan. *Membrii Academiei Române din județul Neamț*. Piatra-Neamț: Editura „Constantin Matasă”, 2009.
12. Meletie, Nicuță. *Istoria Sfintei Mănăstiri Neamțu în timpul Marelui Război 1916-1918*. Tipografia Mănăstirii Neamțu, 1927.
13. Păcurariu, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. Sibiu: Editura Andreiana, 2014.
14. Petcu, Marcu, Adrian Pintilie, Nicolae Lihănceanu, Ramon-Anca Crețu. *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*. vol. II – *Așezăminte monahale*. București: Editura Biblioteca Națională a României, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, 2011.
15. Porcescu, Scarlat, Ivan Ioan. *Monografia Mănăstirii Neamț*. Iași: Tipografia Centrului Mitropolitan Iași – Neamț, 1981.
16. Prahoveanu, Timotei. *Pagini vechi și noi din istoria Lavrei Neamțului*. București: Editura Basilica, 2018.
17. Prangati, Constantin. *Oameni politici și de stat din județul Neamț, 1864-2003*. Bacău: Editura Babel, 2004.
18. Pruteanu, Paul. *Contribuție la istoricul spitalelor din Moldova*. București: Editura Medicală, 1957.
19. Radu Gheorghe, *Pagini alese din istoria județului Neamț*, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2014.
20. Vrânceanu, Vasile. *Școala Domnească de la Grigore Ghica Vodă până în zilele noastre*. Piatra-Neamț, (f.ed.), 1999.
21. Vrânceanu, Vasile. *Călător prin orașul Târgu-Neamț de altădată și de astăzi*. vol. I. Tg. Neamț, (f.ed.), 2005 .
22. Vrânceanu, Vasile. *Oameni de altădată care au trudit pe plaiuri nemțene*. Tg. Neamț, (f.ed.), 2011.